

Naar de bronnen van

Béjarts kunst

Dans is een metafysische kunst, zegt Béjart. En Béjart is een religieus bevlogen kunstenaar, besluit Jacques Franck zijn zoektocht naar de bronnen van Béjarts kunst. Een portret.

Twee soorten boeken tekenden de leerjaren van Maurice Béjart tijdens de oorlog, in Marseille: toneelstukken, vooral Shakespeare en Molière, en de Duitse romantici, te beginnen bij Novalis, Hölderlin, Jean Paul en Hoffmann. Dan kwam de dans: geen tijd meer voor literatuur, alle aandacht naar het fysieke werk — het is bekend hoezeer dansers worden opgevoerd door hun trainingen. Ook muziek vreet hard aan de tijd van wie van dans houden. Maar “muziek is de kunst waar ik het meest nood aan heb. Niet omdat ik klank nodig heb om op te dansen — ik heb veel ‘stille’ balletten gemaakt en zal er nog veel maken — maar omdat ze me helpt om het leven te begrijpen, om het leven te leven. Waarschijnlijk is het de belangrijkste want ook de meest essentiële taal. Muziek brengt ons dicht bij het goddelijke.” (1)

Alles ligt vervat in deze eerste paragraaf. Men vindt er de drie voornaamste bronnen terug van Béjarts danskunst — muziek, poëzie en theater — en zijn grote spirituele bekommernis, onmisbaar om hem als mens en als kunstenaar te kunnen begrijpen. Hij zoekt God op het kruis — of op het eindpunt van de ambigue en verzengende wegen van mystiek en erotiek.

Terug naar de thema's. Zelfs de strengste critici erkennen in de balletten van Béjart zijn buitengewone theaterfeeling. Alleen de allergrootste regisseurs bespelen de ruimte zoals hij, hoe hij in die ruimte lichamen en groepen laat evolueren of een dramatische actie opbouwt van de meest intimistische pas de deux tot de meest verwelende ensembles.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat zijn oeuvre gedeeltelijk bestaat uit echte 'balletspektakels'. *Le voyage* en *A la recherche de don Juan* (beide uit 1962) behoren tot de eerste werken in dit genre. De laatste dragen titels als *Wien Wien nur du allein* (1982) en *Dionysos* (1984). Tussenin waren er nog *Nijinsky, clown de Dieu* (1972) en *Le Molière imaginaire* (1976). Béjart maakt hier alles zelf: plot, muziek, choreografie, scenografie, tot zelfs de tekst.

Naast deze balletspektakels staan wat men 'spektakelballetten' zou kunnen noemen. Ik denk hier in de eerste plaats aan werken als *Romeo en Julia* (1966), *Notre Faust* (1975), *Gaîté parisienne* (1978), *La flûte enchantée* (1981), *Histoire du soldat* (1982). Ook aan *Les Chaises* (1984), waarvan John Neumeier in Brussel een onvergetelijke vertolking gaf. Hier steunt Béjart op een bestaand werk, dat hij transposeert naar ballet. Hij respecteert de muziek, de situaties en de geest van het oorspronkelijke werk dat hij getrouw dient, ook als hij, zoals andere regisseurs of cineasten, er zijn eigen persoonlijkheid in uitdrukt.

Zo komen we bij het lyrische theater. Béjarts “bousculante” opvattingen daaromtrent, gingen vooraf aan de trend in de jaren zeventig die theaterregisseurs naar de opera dreef. *Les contes d'Hoffmann* dateert uit 1962 (in de Munt). Daarna volgden *La veuve joyeuse* (Munt, 1963), *La damnation de Faust* (Opera van Parijs, 1965), *La traviata* (Brussel, 1973), *Don Giovanni* (Genève, 1980). Kortom, Béjart is een compleet theaterman. Als je een jong regisseur als Bernard de Coster of een ervaren zanger als Ruggiero Raimondi over het werk van Béjart hoort praten, dan begrijp je dat de man regisseert zoals hij ademt. Hij voelt zich werkelijk thuis op het toneel.

Er zijn ook weinig theatermakers die zoveel lezen of gelezen hebben als hij. “Ik lees in alle omstandigheden, in gelijk welke houding, zittend, staand of liggend, overal, in de trein, het vliegtuig of in mijn loge, terwijl ik op iemand wacht of even niks om handen heb, ik neem elke gelegenheid te baat om te lezen. Ik heb altijd boeken binnen handbereik. Ik kan me zonder moeite afzonderen, zelfs als er lawaai of muziek is, of temidden van tweehonderd kletsende mensen. Als ik me in een boek verdiept heb, hoor ik niets meer.” (Interview in *Lire*, juli 1976).

Wat leest Béjart, de man van de verbeelding, de droom, de vindingrijkheid? Amper romans, veeleer essays, poëzie, veel filosofische of wetenschappelijke werken, en theaterstukken.

De literatuur is zeer sterk aanwezig in de choreografieën van Béjart, meer in de inspiratie, het onderwerp of de referenties dan in eigenlijke tekstfragmenten — en god weet dat oude kritiekasters hem destijds verweten woorden te gebruiken in zijn dansvoorstellingen, alsof je, wat die onuitstaanbare pantomimes uit de 19de eeuw tot uitdrukking moesten brengen, soms niet beter gezegd kan krijgen in enkele woorden. Al in 1957 creëerde Béjart *Sonate à trois*, naar *Huis clos* van Sartre. In 1962 realiseerde hij in Keulen *Le voyage*, naar het Tibetaanse dodenboek. Later volgden Baudelaire, *Nuit obscure* (op gedichten van St. Jean de la Croix), *Golestan* (gedichten van Saadi), *I Trionfi* (Petronius), enz. ... tot *Dionysos*, waar Nietzsche aan de orde is, een van de schrijvers die hem van in zijn jeugd het meest gevoed en geïnspireerd hebben, misschien omdat de auteur van *Also sprach Zarathustra* zich alleen een dansende god kon voorstellen, of gewoon omdat hij tegelijk filosoof en dichter was.

Evenwicht

Heel jong al ontmoette Béjart filosofen en dichters, vrienden van zijn vader, Gaston Berger, één van de grondleggers van het begrip “prospectivisme” en directeur van het hoger onderwijs in Frankrijk (hij stierf in 1962). Béjart heeft zijn jeugd doorgebracht in een uitgesproken cultureel klimaat. Daar heeft hij ongetwijfeld zijn smaak voor intellectueel voer vandaan, ook al benadrukt hij voortdurend hoe belangrijk het is in de opvoeding lichaam, ziel en geest niet van elkaar te scheiden, wat trouwens ook zijn vader nastreefde. In de harmonie van deze drie elementen schuilt volgens Béjart de ware cultuur. “Echte cultuur zou betekenen dat men volledig in harmonie leeft met zichzelf, met de wereld, met het milieu, met het bestaan. Ik heb ‘onbeschafde’ mensen gekend die cultuur hadden, omdat ze in volledige overeenstemming leefden met het Universum. Ze hadden geen Tolstoj gelezen,